

"Kettéosztott városok tér- és társadalomszerkezete"

Záró beszámoló

Tartalom:

1. A kutatás elméleti háttere
  2. A kutatás megvalósítása
  3. Publikációs eredmények
  4. Oktatási tevékenység:
  5. Eredmények (összegzés)
  6. Melléklet: Publikációk és előadások jegyzéke
-

1. A kutatás elméleti háttere

A kutatás a hazánkban kevésbé ismert építésztársadalomszociológia látásmódja szerint az épített környezetet és a társadalmi szerkezetet egymás mellett kezelte, egymás magyarázó eszközeként. A kettéosztott városok kutatása illeszkedett a pályázó korábbi munkáinak sorába, mikor is egy-egy település társadalmi viszonyait az épített, fizikai környezet vizsgálatán keresztül igyekezett megérteni.

Jelen kutatási projekt fő feladata az volt, hogy Komárom/Komárno valamint Esztergom/Sturovo várospárok elemzésével rámutasson a határképződés folyamatára. Az 1920 előtt közös teret alkotó várospárok az elmúlt száz évben fokozatosan szétfejlődtek. 1990 után megnyílt az elvi lehetőség a határok légiessé tételére, ám ez csak részben valósult meg. A kutatás annak igyekezett utána járni, mi lehetett ennek az oka, melyek azok a nemzedékeken átnyúló építészeti (városrendezési) és mentalitási, kultúrtörténeti mintázatok, amelyek megváltoztatásához a rendszerváltás után eltelt szűk emberöltő nem volt elegendő?

A kutatás célja volt tehát:

1. Történeti mélységű képet nyerni a két város jelenlegi térbeli- és társadalmi szerkezetéről
2. Megérteni a határképződés folyamatát, rávilágítani a társadalmi határképződés az épített környezetben megmutatkozó mintázataira
3. Nemzetközi összehasonlításba helyezni a két határváros tematikáját

2. A kutatás megvalósítása:

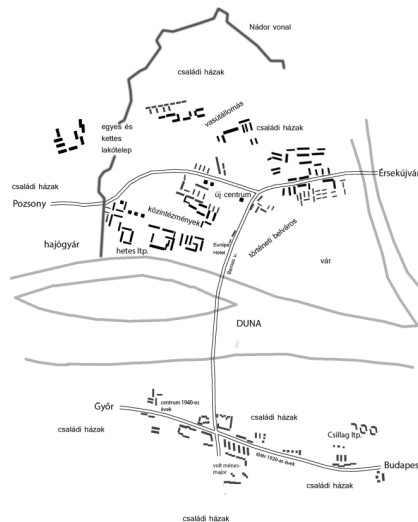
A kutatás egy éves halasztás után ténylegesen 2015-ben indult el, önálló PD munkaként A három évre bontott munkaterv szerint a következő adatgyűjtési feladatok valósultak meg 2015-2017 között.

- *Térképi elemzések, statisztikai adatgyűjtések és a várostervezés dokumentációi (N=60)*

A térbeli változások megértéséhez szükséges térképek jellegük szerint elsősorban településtervezési dokumentumok voltak. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Urbanisztikai Tanszék könyvtára és a Magyar Nemzeti Levéltár Esztergom-Komárom Megyei Levéltára gyűjteménye alapján rekonstruálható volt a két város tervezéstörténete a húszas évektől napjainkig. Komáromban elsősorban-beépítési, majd fejlesztési tervek születtek. A tervezők a város tényleges fejlődési lehetőségeit általában felülbecsülték és ehhez mérten irreális utópiákban gondolkodtak. Esztergom esetében 1945 után jelentős megtorpanást látunk, egészen a hatvanas évekig. Az egyházi várost tudatosan igyekeztek háttérbe szorítani. Másfelől a királyi vár átadásai után a város egésze a műemlékvédelem érdeklődési körébe került, így Magyarországon az első nyolc város között volt, amely történeti védelmet nyert (ennek korabeli dokumentációja is előkerült). A hetvenes évektől mindkét városban intenzív fejlesztések zajlottak, egyrészt a „városközpont”, másrészt a „paneles lakótelepek” révén. Ám ezekre az évtizedekre is jellemző, hogy a tervektől a valóság rendre elmaradt. Az ikervárosok közös tervezési feladataira elsőként az 1990-es évek legelején tettek kísérletet (Komárom-Komárno). Azóta több városi és regionális terv is született, ám az integrációban kulcsszerepet játszó határvonal (híd környéke) jelentős átalakulására nem került sor.

A felgyűjtött térképek forrásként való felhasználása mellett statisztikai adatokkal kiegészítve a publikációkban is felhasználható tematikus térképi anyagok is születtek.

Erre példa a két Komárom paneles lakótelepeit bemutató ábra:

- *Interjúk döntéshozókkal és városlakókkal, mentális térképek, térhasználati mutatók (N=70)*

A döntéshozatali szint politikai elitjét nem szólította meg a kutatás, hanem elsősorban a várostervezőket, építészeket, művelődésszervezőket, jelentős társadalmi munkát végző tanárokat, múzeumigazgatókat. Ennek oka, hogy a politikai döntéshozatal erősen marketing jellegű, így éppen a legfontosabb kritikai észrevételek maradtak volna el a lejegyzett anyagból (az első interjúk alapján világossá vált, hogy mindkét városban vannak olyan érzékeny, a napi sajtót is érdeklő témák, amelyek miatt a politikai döntéshozók nem szívesen nyilatkoznak). A döntéshozókkal készült interjúk többsége visszatekintő jellegű volt. Ezek segítségével elsősorban az 1990 utáni változások, s ami az ikervárosok kapcsán nem kevésbé jelentős, a szlovákiai euro bevezetése utáni folyamatok váltak megragadhatóvá.

A városlakókkal készült interjúk a városhoz való mentális viszonyt igyekeztek feltárni. Az interjúk révén kirajzolódott a város térszerkezete, körvonalazódtak a városon belüli mobilitási trendek (belső szuburbanizáció), a lakóházhoz fűződő viszonyok. Általában az interjúk részeként került sor a mentális térképek felvételére is. Ezek egy része a „fehér lap” módszerét alkalmazta, másik része (ahol az interjú szituáció ezt lehetővé tette) a kognitív vizuális memóriát igyekezett mérni (a képen látható fotókat kellett a térképen elhelyezni). Utóbbi vizsgálatot nem csak a helyszínen, hanem hazai és nemzetközi kurzusok során a hallgatók is elkészítették. Ezen kontrollcsoport alapján a helybeli válaszok is árnyaltabbá váltak. Így pl. világossá vált, hogy a lakótelepi építészet mintázatait a két ikerváros lakossága jól ismeri (zömmel az erkélyformákat), míg ugyanezen mintázatok a kívülálló számára nem felismerhetőek.

Végül nem kevésbé fontos szempont volt néhány kiemelt helyszín részletes térhasználati vizsgálata. Módszertanilag több probléma is felvetődött ezzel kapcsolatban (pl. időjárásfüggő, az ingázók helyzete stb.), ennek ellenére az azonos időben több helyszínen felvett adatok eligazítást nyújtottak a szabad terek térhasználati intenzitásáról, leginkább a térformák és a használati formák közötti viszonyokról. Így pl. a két Komárom gyalogos terein felvett térhasználati mutatók alapján a terek építészeti zártsága és nyitottsága, a használók által ott töltött idő, illetve tevékenység jellege között egyértelmű kapcsolat volt kimutatható.

Részlet a térhasználati adatbázisból:

Sors	Fényképfélt idő	Azonosító jelleg (I. Személyek sz. jelleg)	Tartózkodás ideje	Sebesség	Egyéb észrevétel
1	001	14:30 lányok padon	2. 1. gyalogos	3. hosszabb ideig marad	1. andalgó/parkoló
2	002	14:31 fiatal lány	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	3. sietős/áthajt
3	002	14:32 anyuka kisgyermek	2. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
4	003	14:33 kerékpárosok	2. 2. kerékpáros	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
5	004	14:34 fiatal srác	1. 1. gyalogos	3. hosszabb ideig marad	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
6	005	14:35 lány eszik	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	3. sietős/áthajt
7	006	14:36 piros pólós srác	1. 1. gyalogos	3. hosszabb ideig marad	1. andalgó/parkoló
8	007	14:36 bácsi	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
9	008	14:37 lányok	2. 1. gyalogos	2. megáll rövid időre (1-5 perc)	1. andalgó/parkoló
10	009	14:37 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
11	010	14:38 kerékpáros bácsi	1. 2. kerékpáros	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
12	010	14:38 nő/csj	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	3. sietős/áthajt
13	011	14:38 idős és középkorú	2. 1. gyalogos	2. megáll rövid időre (1-5 perc)	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
14	012	14:38 nő kutyával	1. 1. gyalogos	2. megáll rövid időre (1-5 perc)	1. andalgó/parkoló
15	013	14:39 gyerekek	2. 1. gyalogos	2. megáll rövid időre (1-5 perc)	1. andalgó/parkoló
16	013	14:39 pasi	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	3. sietős/áthajt
17	014	14:39 nő két gyerekkel	3. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
18	015	14:40 kopasz bácsi	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
19	016	14:41 csaj	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
20	017	14:42 szürke pólós csaj	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
21	018	14:42 kék pólós csaj	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
22	019	14:42 fekete pólós csaj	1. 2. kerékpáros	3. hosszabb ideig marad	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
23	020	14:42 férfi 2 nővel	3. 1. gyalogos	3. hosszabb ideig marad	1. andalgó/parkoló
24	020	14:42 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	3. sietős/áthajt
25	021	14:45 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
26	022	14:45 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
27	023	14:45 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h
28	023	14:45 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	csomagokkal
29	023	14:45 nő	1. 1. gyalogos	1. átsétál/áthajt	2. sétáló/lassú tempó 10km/h

3. Publikációs eredmények

A publikációkat a legrangosabbtól visszafelé haladva mutatom be. Itt csupán a legfontosabb gondolatokat emelem ki, mivel az írások az interneten és a közkönyvtárakban szabadon hozzáférhetőek.

- *Divided Twin Towns- monothematic issue of Sociální studia / Social Studies Vol. 14. Nr. 1. (2017)*

A kutatás záró publikációja is egyben. A brnoi Masaryk Egyetem SCOPUS folyóiratával való együttműködés már a kutatás második évében létrejött, s közel két év telt el a tanulmányok megírásával, bírálati folyamatával és szerkesztésével. A tematikus szám a szociológia és a társadalomföldrajz művelőinek írásait tartalmazza az elméleti áttekintéstől egy-egy megosztott ikerváros sajátos problémáig. A tanulmánykötet hozadéka a korábban e témában megjelent összefoglalóhoz képest, hogy lengyel-német határtól a balkánig ad áttekintést a megosztott határvárosok problematikájáról. A balkáni példák különös jelentősége, hogy ott a határképződés kezdeti fázisa bontakozik ki. Ezáltal az esettanulmányok illusztrálják a szerkesztői bevezetőben is felvázolt integráció – dezintegráció - reintegráció modell egyes szakaszait, nem csupán a történeti visszatekintésekben, de a jelen szociológiai folyamatainak példáján is. A kötet 2017 decemberében jelent meg a folyóirat internetes felületén, nyomtatása 2018 januárjában folyik, így recenzióról még korai lenne beszélni.

- *Chapter 13: Spatial portrait of twin towns on the Danube. Twin Cities: Urban Communities, Borders and Relationships over Time. J. Garrard, E. Mikhailova (eds.). Global Urban Studies Series. Routledge, 2018 (megjelenés alatt!)*

A tanulmány a hasonló címmel megrendezett konferencia és az azon elhangzott előadás írott, tanulmányként kidolgozott változata. A nemzetközi konferencia célja az volt, hogy az ikervárosok, mint speciális városforma szociológiai és urbanisztikai tartalmait feltárja, esettanulmányokon keresztül bemutassa. A határral kettéosztott városok ezen a tematikán belül ugyancsak külön helyet foglalnak el. A tanulmány a két Komárom és Esztergom-Párkány (Sturovo) esetét veti egymással össze, rámutatva az integráció, dezintegráció, reintegráció egyes fázisaira, azok térbeli-társadalmi örökségére. Kiemelt helyszíneként elemezi a hidak környékét, ahol téranropológiai leírással és elemzéssel igyekszik feltárni, milyen tehetetlenségi erők (örökölt morfológiai tények) hatnak a határvárosban a két település mélyebb integrációja ellen. A kötet szerkesztői a manchesteri egyetem városkutató műhelyének munkatársai.

- *The suburban townscape its origin and perspectives based on the example of a border town in Hungary (Komárom-Koppánymonostor) SOCIO.HU Special Issue: Space and Society DOI: 10.18030/socio.hu.2016en.135*

A szuburbanizáció nem csak Budapesten, de az olyan kisvárosokban is meghatározta az elmúlt két-három évtized településfejlődését, mint Komárom (igaz itt nem a városból való kiköltözés, hanem a városon belüli mozgás a meghatározó). A témát elsősorban az interjúk

alapján körvonalazódó szociális (mentális) térkép adta, mely szerint Komárom belső részei veszítenek attraktivitásukból (főként az emeletes házak környéke), miközben a Dunához közvetlen lejutást biztosító szélső városrészek (így pl. Koppánymonostor) felértékelődnek. Koppánymonostor további érdekességét adta a tény, hogy itt épül majd fel a két Komárom harmadik hídja. A városszerkezeti elemeket is feltáró tanulmány legfontosabb megállapítása, hogy a tervezett híd jelen formájában nem fogja tudni összeilleszteni a két város tereit, azaz az öreg híd tehermentesítése nem jelenti automatikusan, hogy a két óváros közelebb kerül egymáshoz. Ehelyett az amúgy is szétterülő, mobilitásra ösztönző, határon átnyúló áramló szerkezetű városi struktúra jöhet majd létre, amely amerikai mintára nem a történeti városszövetben, hanem a szuburbán tematikus parkokban koncentrálja a városiasodás energiát. A tanulmány a MTA Szociológiai Kutatóintézet rangos internetes folyóiratában jelent meg, a tér szociológiai problematikáját tárgyaló angol nyelvű különszámban (szerk. Dr. Csurgó Bernadett).

- *Divided Twin Towns in heads: Milius of urban spaces. Case study of Český Těšín / Czeszyn: In: Advances in European Borderlands Studies. Ed. Opilowska, Elżbieta et al., Nomo: Baden-Baden. 2017. 371-398. (German and European Studies of the Willy Brandt Centre at the Wrocław University 7)*

A tanulmány a Komárom és Esztergom kapcsán is alkalmazott szociológiai adatfelvételi módszerek alapján készült. Elsősorban mentális térképeket elemez. A cseh-lengyel határváros a nemzetközi szakirodalom egyik jól ismert példája, ám mindeztidáig (legalábbis angol és német nyelven) főként történeti munkák jelentek meg róla (kivétel egy 1990-ben készült iskolai identitásvizsgálat). Az ikerváros sajátossága, hogy a dunai városokkal ellentétben a folyó nem képez valós morfológiai határt (keskeny és hidakkal jól ellátott), így a határképződés elsősorban szociológiai folyamat. A két város eltérő gazdasági szerepe (a cseh oldal egy erősen depresszív posztipari régióban fekszik) nyomán a cseh és a lengyel oldal igen eltérő értékelést kapott. Ami az összevetések szempontjából ugyancsak izgalmas eredmény, hogy száz évvel a határ meghúzása és a csehországi város reprezentatívnak szánt kiépítése után is megmaradt a kulturális identitás felemás jellege. Miközben a csehek számára a történeti emlékekben gazdag lengyel rész vonatkozási pont (ahol viszonylag jól kiismerik magukat), addig a lengyelek számára nemhogy az 1920 utáni város, de az integráció korának (1920 előtt) utcaképei is zömével ismeretlenek, illetve identitásuk szempontjából irrelevánsak. A kötet a wroclawi egyetem határkutató munkacsoportjának gondozásában jelent meg. Főszerkesztője Opilowska, Elżbieta, a német lengyel határrégió szociológiai kutatásának egyik legismertebb szakértője.

- *Fekete Kristóffal közösen: Párhuzamos szocializmus. A két Komárom paneles lakótelepeinek urbanisztikai vizsgálata. In: Vajda Barnabás–Gaucsík István (szerk./eds.): Várostörténeti fejezetek a csehszlovák szocializmus korából. Az urbanizáció formái Dél-Szlovákiában. Selye J. Egyetem, Komárom, 2015, 117 - 162.*

A tanulmány az ikervárosok legintenzívebb szétfejlődési időszakát mutatja be. A Fekete Kristóf egyetemi hallgató bevonásával írt tanulmány egy várostörténeti kötet fejezete, amely a Csallóköz magyar többségű településeit elemezte. A kötet a Selye János Egyetem bölcelet és

társadalomtudományi sorozatának része (Monographiae Comaromienses 17.), főszerkesztője a régió kiváló ismerője, Vajda Barnabás. Mivel Észak-Komáromról külön tanulmány is szerepelt a kötetben a mi írásunk Dél-Komárom sajátos helyzetéből indult ki. Az összevetésből leszűrhető volt, hogy a Duna két oldalán a panelépítészet egészen más ideológiai szerepet töltött be. Míg Dél-Komáromban a magánerős lakásépítés állami kiegészítője, tehát részben szociális lakásforma volt, addig Észak-Komáromban a szlovák nemzeti emancipáció része, s mint ilyen rendkívül intenzív, erősen kontrasztos arculatot eredményezett. Mindennek mai öröksége, hogy bár számarányait tekintve Dél-Komárom is „panelváros”, a visszafogott emeletszámok, és moderált léptékű szabad terek miatt az emberek a két város közül a szlovákiai Komáromot tekintik paneles városnak. (A tanulmányban csak utalás történt rá, de hasonló reprezentáció figyelhető meg Esztergom és Párkány viszonyában is).

- *Tamáška Máté: Komárom Duna-partjának várostörténete a kezdetektől 1945-ig. Építés-Építészettudomány 44:(1-2) pp. 107-128. (2016)*

A Magyar Tudományos Akadémia rangos folyóiratához benyújtott írás a lap jellegéből adódóan nagyobb teret szán az építészeti formáknak, ugyanakkor a társadalomtörténeti narráció marad a meghatározó. A Duna-part középpontba állítása Komárom esetében azért is kiemelten fontos, mivel az 1940-es években a település rendezési tervét készítő Borbíró Virgil szerint, nincs még egy magyar város, amelynek ennyire szerencsétlenül alakult volna a Duna-parti kapcsolata. A tanulmány az előzmények után rávilágít a 19. századi integrációs folyamatokra, a két partot összekötő polgári terek kiemelt szerepére (sarokbérházak, sétaparkok), de arra is, hogy ebben az időben kialakult a polgári óvárost és a proletár déli újjvárost megkülönböztető narratíva. A két világháború közötti mobilitások azonban ezt a mintázatot rövid időn belül felülírták. A déli városrészbe költöző hivatali elit nyomán Dél-Komárom villanegyed jellege erősödött, amihez megfelelő hivatali épületek is csatlakoztak (bíróház, iskola, városháza). Mindeközben Csehszlovákia ipari beruházásai északon elvágták a várost a Dunától. Így alakult ki az a közel 400 méter széles dunai korridor, amely a szabad határátlépés korában, azaz ma is élesen elválasztja egymástól a két város mindennapjait.

- *Marcin Dębicki-vel közösen: Laboratories of Integration. Divided Twin Towns at River Borders in the Visegrad Countries and Germany, Socio.hu, 2014, Visegrad Issue.*

A worclawi egyetem szociológus oktatójával közösen írt munkánk a kutatás legfontosabb elméleti alapvetéseit foglalja össze. Egyben irodalmi áttekintés is az elmúlt három évtized legfontosabb kutatási eredményeiről, nem csupán a nemzetközi angol munkákra támaszkodva, de a lengyel és a magyar munkákat is elemezve (kisebb részben a cseh irodalomra is utaltunk). Ez a tanulmány szolgált alapul a kutatás szerkesztett záró kötetének összeállításakor, legyen szó a felvetett témákról vagy a szerzői gárdáról. A zárókötetben felkért szerzők egy része az elméleti kérdésfelvetésének megfogalmazásakor támaszkodott az írásra. Ugyanezen írásnak volt köszönhető több rangos szakmai meghívás (pl., „The townscapes of Danube Region”, In. First Danube Future Worksop, Challenges and Potentials for a Sustainable Development in the Danube Region: Contributing to Horizont 2020, 8-10. 04. 2015, Klagenfurt. / 29-30. 09. 2017. Szeged „Space and Structure in Divided Twin Towns” – összefoglaló nagyelőadás a Border Towns on Border River nemzetközi találkozó részvevői számára).

- *Esztergom. A City Centre Between Historic Sites, Belvedere Meridionale 2017. vol. XXIX. no. 04. Spaces and Ideas Editor of the current issue: Pászka, Imre, 2017*

A rangos, akadémiai elismertségű szegedi társadalomtudományos periodika tematikus számának a tér, illetve a térrel kapcsolatos társadalmi reprezentáció volt a központi témája. A tanulmány egyetlen helyszínre koncentrálva, a történeti részletességű adatfeltárás segítségével igyekezett megválaszolni a kérdést, vajon az 1950-1980 közötti településfejlesztés, miként viszonyult a legjelentősebb egyházi város épített örökségéhez. A tanulmány csak részben kapcsolódik a megosztott határvárosok kérdésköréhez, hiszen a főtér (Rákóczi tér), melyről szól, ebben az időben önálló tervezési feladatként fogalmazódott meg. Ugyanakkor utal a tér 1920 előtti funkciójára is, hiszen ekkor még nem csupán a négy elővárosból hármat (királyi város, Tamáshegy, püspök város), de negyedikként Párkányt is ez a tér kapcsolta össze. A hídfő szerep azonban 1950-1980 között egyszer sem jelenik meg a tervezési dokumentumokban.

- *Népszerűsítő tudományos munkák: A Harmadik Komárom, Földgömb 2015 (33), 9. 86-93 / Tamáska M.: A tízezres hátoldala. Esztergom. Földgömb 2015 (33), 12. 86-93.*

A két írás a két kutatott várost mutatja be a nagyközönség számára is befogadható, rövid (80-10.000 karakteres), képekkel gazdagon illusztrált szociográfiai riportban. A két írás egy akkoriban induló sorozat része, „a dunai városképek”, melynek máig mintegy 13 része jelent meg.

Oktatási tevékenység

A téma speciális jellege ellenére a megosztott határvárosok tematikája több egyetemi kurzusnak is kiemelt témája lett. Ezek közül mindenképp a goriziai nemzetközi szabadegyetemet érdemes kiemelni, ahol angol nyelven, nemzetközi kontextusba ágyazottan jelent meg a téma. Gorizia ráadásul maga is megosztott határváros, melyről később a „divided twin towns” tematikus számban önálló tanulmány is szerepelt (lásd fenn). Az ELTE társadalom földrajzi tanszékeivel együttműködve szabadon választható tárgyként előbb egy általánosabb téma „A dunai tér társadalomföldrajza” (2016), majd egy kifejezetten a határvárosokra koncentráló kurzus is meghirdetésre került „Határral kettéosztott városok településföldrajza” (2017) címmel. Oktatói mobilitás keretében kerülhetett sor a Selye János Egyetemen tartott kurzusra „Komárom története és a tér szerepe a helytörténetben” (2015). A relatív kis létszámmal (8-12 fő) futó szemináriumok a téma speciális tartalmain túl elsősorban kutatás módszertani ismereteket nyújtottak. A határral kettéosztott városok tematikája ezen felül egy-egy előadás erejéig megjelent az általam oktatott településszociológiai előadásokon is (SZIE településmérnöki képzés, PPKE szociológus képzés).

Eredmények (összegzés)

(1) A kutatás során letisztultak azok az építésztársadalmi módszertani eljárások, amelyeket korábban a doktori értekezésemben is alkalmaztam. A standardizált megfigyelési lapok, a számszerűsíthető megfigyelési adatok révén immár nem csak a térbeliség fizikai paramétereiről, de azok társadalmi tartalmairól is releváns adatokhoz jutottam.

(2) A kutatás során alkalmazott módszerek illeszkednek a szociológia módszertani megújulásának a folyamatába. A korábbi, a cselekvők megkérdezésén alapuló vizsgálatokat ugyanis árnyalhatja, akár felül is írhatja a térbeli viselkedést analizáló, a cselekvés egészét (tehát a környezet elemeit) is figyelembe vevő elemzés. Számtalan ki nem mondott társadalmi folyamat (pl. elzárkózás, rurális életmódminták) a térhasználat elemzése révén vált megragadhatóvá.

(3) A kutatás rámutatott a települési tér időben és térben való rétegzettségére. Időben, mivel a felszínen látható térstruktúrák legtöbbjének nyomon követhetők korábbi módosulásai, gyakran egészen a keletkezéstörténetig (akár a jelentéstartalomban, akár a fizikai jellegében). Térben, mert rávilágított a megosztott határvárosok kettős szerkezetiségére (kettős központ, kettős övezetesség). Az integráció korával ellenében (századforduló), mikor is a két városrész (település) komplementer funkciókat látott el, ma azt tapasztaljuk, hogy a várospárok önálló rendszereként viselkednek. A funkciók átadása a kultúra egy-egy szegmensét (pl. színház) leszámítva sehol sem valósul meg. E tekintetben különösen érdekes, hogy ugyanazok a világmárkák mindkét oldalon nyitnak üzletet, lerakatott. Ma tehát még a piaci szereplők sem tekintik egynek az ikervárosokat, amiben nagy szerepet játszhat az is, hogy az interjúk tanúsága szerint maguk a helybeliek is így vélekednek.

(4) A kutatás, bár lokális szintű elemzésekből épült fel, kezdettől fogva törekedett a nemzetközi relevanciára. Ezt az angol publikációk is jelzik, de mindenekelőtt a kutatás záró munkája, a brnoi egyetemmel együttműködésben kiadott tematikus szám. A megosztott határvárosok tematikája címéből adódóan túllép a nemzeti kereteken, ezt a kihívást követi tehát a publikációs stratégia. A szerkesztési munkák során számtalan további elméleti kérdés merült fel (pl. az építészeti stílusok és az identitás kapcsolata, az újvárosok és az utópiák viszonya), amelynek megválaszolása módszeres város-összehasonlító kutatást igényel a jövőben.

(5) A kutatás során olyan alapvető háttéranyagok születtek, melyek a jövőben segíthetik a két ikerváros és régiójának közös gazdasági és társadalomfejlesztési stratégiáit, pályázatait. Konkrét példaként említhető a komáromi Duna híd várható szerepének értékelése, mely alapján már ma meghozhatók olyan döntések (pl. belső városrészek üzleti célú bérleti díjainak átgondolása), amelyek révén a híd kevésbé lesz hatással a belvárosi területek kiüresedésére.

(6) A kutatáshoz kapcsolódó oktatási és ismeretterjesztési munka révén az nem csupán a szakmát, de a tágabb értelmiségi közönséget is megszólította.

6. Publikációk és előadások jegyzéke

Tanulmányok:

1. *Megjelenés alatt*: Tamáska Máté: Chapter 13: Spatial portrait of twin towns on the Danube. In: *Twin Cities: Urban Communities, Borders and Relationships over Time*. J. Garrard, E. Mikhailova (eds.). Global Urban Studies Series. Routledge, 2018.
2. Tamáska Máté (ed.): *Divided Twin Towns*- monothematic issue of *Sociální studia / Social Studies Vol. 14. Nr. 1. (2017)*
3. Tamáska Máté: Divided Twin Towns in heads: Milius of urban spaces. Case study of Český Těšín / Czeszyn: In: *Advances in European Borderlands Studies*. Ed. Opiłowska, Elżbieta et al., Nomo: Baden-Baden. 2017. 371-398. (*German and European Studies of the Willy Brandt Centre at the Wrocław University 7*)
4. Tamáska Máté: Komárom Duna-partjának várostörténete a kezdetektől 1945-ig. In: *Építés-Építészettudomány* 44:(1-2) pp. 107-128. (2016)
5. Tamáska, Máté: The suburban townscape its origin and perspectives based on the example of a border town in Hungary (Komárom-Koppánymonostor). In: *SOCIO.HU Special Issue: Space and Society* DOI: 10.18030/socio.hu.2016en.135 (2016)
6. . Tamáska M. – Fekete Kristóf: Párhuzamos szocializmus. A két Komárom paneles lakótelepeinek urbanisztikai vizsgálata. In: Vajda Barnabás–Gaucsík István (szerk./eds.): *Várostörténeti fejezetek a csehszlovák szocializmus korából. Az urbanizáció formái Dél-Szlovákiában*. Selye J. Egyetem, Komárom, 117 – 162 (2015)
7. Marcin Dębicki – M. Tamáska: Laboratories of Integration. Divided Twin Towns at River Borders in the Visegrad Countries and Germany. In: *Socio.hu, Visegrad Issue*. (2014)
8. Tamáska, Máté: Esztergom. A City Centre Between Historic Sites. In: *Belvedere Meridionale 2017. vol. XXIX. no. 04. Spaces and Ideas* Editor of the current issue: Pászka, Imre (2017)

Ismeretterjesztő munkák:

1. Tamáska M.: A Harmadik Komárom, *Földgömb 2015 (33), 9.* 86-93
2. Tamáska M.: A tízezres hátoldala. Esztergom. *Földgömb 2015 (33), 12.* 86-93.

Konferencia előadások:

1. Párhuzamos szocializmus: A két Komárom paneles lakótelepeinek urbanisztikai vizsgálata. „BME Szociológiai és Kommunikációs Tanszék”, tanszéki előadások sorozat része, 2017. 12. 05.
2. „Space and Structure in Divided Twin Towns” – összefoglaló nagyelőadás a Border Towns on Border River nemzetközi találkozó részvevői számára, 29-30. 09. 2017, Szeged.
3. Dunai szigetek – zöldterületek változó szerepe a város előterében a 19-20. században. BFL Várostartörténeti konferencia, 2017. november 14-17, Bp.
4. Máté Tamáska: Die Donaustädter und ihre Insel. Die Entdeckung eines neuen Freizeitlandes. Orte und Landschaften der Muße, Freizeit und Erholung (ARKUM-Tagung)" in Bad Wildbad vom 21. bis 24. September 2016
5. The Structure of Space in the Divided Towns in the Danube: Esztergom-Strurovo, Komárom-Komarno, Twin Cities Past and Present, Manchester Metropolitan University, 25-27.06. 2015.
6. Városból vidék - vidékből város: Komárom-(Esztergom) megye térszerkezeti átalakulása az 1950-es években, különös tekintettel a névadó városok helyzetére. In: A társadalom szovjetizálása – az alávetettség racionalizálása a trianoni határon innen és túl. Társadalmi gyakorlat vidéken az 1940-es évektől az 1960-as évekig. MTA BTK, Vidéktörténeti Kutatócsoport konferenciája, 10-11.11. 2015.
7. „The townscapes of Danube Region”, First Danube Future Workshop, Challenges and Potentials for a Sustainable Development in the Danube Region: Contributing to Horizont 2020, 8-10. 04. 2015, Klagenfurt.

Ezúton is köszönve támogatásukat a szakmai program megvalósításához,

Budapest, 2018. január 23.

Dr. habil. Tamáska Máté